

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Мироненко Валентини Петрівни на дисертаційне дослідження Мартинюк Тетяни Миколаївни на тему: «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Тема «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» залишається надзвичайно актуальною і важливою в сучасному світі. Культурні цінності, такі як мова, традиції, мистецтво, та історія, є ключовими компонентами національної та глобальної ідентичності. Збереження цих цінностей допомагає людям розуміти свою історію та зберігати свою культурну спадщину для майбутніх поколінь. Збереження культурних цінностей є запобіганням втратам, особливо в умовах війн, конфліктів, природних катастроф та інших небезпек. Історія свідчить про те, що без зусиль для збереження культурних цінностей цінний спадок може бути втрачено назавжди.

Культурні цінності, такі як історичні пам'ятки, музеї та традиції, приваблюють туристів та сприяють розвитку туризму. Це може створювати економічні можливості для регіонів і сприяти збереженню культурних цінностей. Зміна клімату та природні катастрофи можуть вплинути на культурні пам'ятки та артефакти. Це підсилює потребу в збереженні та реставрації цих цінностей, оскільки вони стають вразливими перед руйнуванням та пошкодженням.

Спільні зусилля збереження культурних цінностей сприяють міжнародній співпраці та розвитку міжнародних стандартів та конвенцій.

Отже, дана тема є надзвичайно актуальною через її соціокультурну, історичну, економічну та екологічну важливість у сучасному світі.

Зазначене актуалізує необхідність розгляду: стану наукового розроблення та методології дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; правової природи спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; культурних цінностей як об'єкта спадкового

правовідношення; суб'єктного складу та змісту спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; особливостей спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів; особливостей здійснення спадкових прав під час спадкування культурних цінностей – об'єктів інтелектуальної власності; охорони спадкового майна, у складі якого є культурні цінності, передусім, шляхом формування науково обґрунтованих засад, розроблених на основі проведеного дослідження.

Отже, дисертаційне дослідження на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» убачається своєчасним, актуальним та важливим.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій здобувачки свідчить про те, що правильне встановлення мети, об'єкта, предмета і завдань наукової роботи зумовило відповідну логічну структуру та уможливило здійснення усебічного й повного дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

При написанні роботи авторка проаналізувала значну кількість джерел, ґрунтовно та критично опрацювала роботи науковців за напрямом дослідження, що дало їй змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки та правозастосовної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

Результати представленого наукового дослідження висвітлено у 9 наукових публікаціях, серед яких три статті у наукових фахових виданнях України, дві статті – у міжнародних наукових виданнях, три – у збірниках тез міжнародних науково-практичних конференцій.

Отже, дисертаційне дослідження Т. М. Мартинюк «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача є взаємовідповідними та відображають

зміст і сутність обраної наукової проблематики.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація є одним з перших в Україні дослідженням теоретичних засад та практичних проблем дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни. Зокрема, уперше:

- сформульовано авторську дефініцію поняття «спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» як урегульованого нормами спадкового права суспільного відношення, що виникає на підставі складного юридичного факту – відкриття та прийняття спадщини, вирізняється наявністю спеціального суб'єктного складу, виникає щодо специфічного об'єкта спадкування – культурних цінностей, зміст якого становлять загальні та спеціальні спадкові права й обов'язки;

- обґрунтовано право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням в тому самому порядку й на тих самих підставах;

- доведено необхідність на законодавчому рівні закріпити обов'язок спадкоємця, який отримав у власність культурну цінність, укласти договір майнового страхування цієї цінності, а також обов'язок внести відомості про цю культурну цінність до Державного реєстру національного культурного надбання або Державного реєстру нерухомих пам'яток України, якщо в них таких відомостей немає;

- аргументовано, що не можуть бути об'єктом спадкових правовідносин ті культурні цінності, які через свою юридичну природу (звичаї, традиції тощо) не

мали зовнішнього вираження в матеріальній формі та є складовими лише духовної (нематеріальної) спадщини;

- визначено, що з метою збереження та охорони культурних цінностей, набутих у порядку спадкування та які знаходяться в приватній власності, слід встановити заборону щодо проведення спадкоємцем ремонтних (реставраційних чи інших схожих робіт) або передання культурних цінностей у тимчасове користування іншим особам без погодження з уповноваженими державними органами й можливість безоплатного вилучення культурних цінностей у разі встановлення факту недбалого утримання, що може призвести до їх безповоротної втрати, на користь держави;

- аргументовано, що спадкоємці як суб'єкти спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності, наділені низкою загальних і спеціальних спадкових прав. Зокрема, до загальних належать: право бути повідомленим про відкриття спадщини; право звернутися до нотаріуса із заявою про необхідність ужиття заходів до охорони спадкового майна; право відмовитися від прийняття спадщини тощо; спеціальними слід вважати: право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням у тому самому порядку й на тих самих підставах; право вимагати від відказоодержувача відшкодування як матеріальної, так і моральної шкоди в разі знищення, пошкодження чи втрати культурної цінності; право вимагати від уповноважених державних органів коштів на утримання культурної цінності в разі її використання для громадських і суспільних потреб.

Крім того, в роботі удосконалено:

- класифікацію норм Цивільного кодексу (ЦК) України, які регламентують здійснення права на спадкування, що охоплює: а) норми, які виконують регулятивну функцію спадкового права – регулювання спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності, безпосередньо

спадкоємцями або їхніми представниками; регулювання спадкових правовідносин, об'єктами яких є культурні цінності, за участю інших учасників спадкових правовідносин (зокрема, відносин, пов'язаних із заповідальним відказом чи заповідальним покладанням); б) норми, які виконують охоронну функцію спадкового права – спрямовані на охорону спадкового майна й управління спадковим майном, до якого належать культурні цінності; в) норми, що виконують захисну функцію спадкового права – спрямовані на захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів учасників (суб'єктів) спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності. Останні можна схарактеризувати як норми забезпечувального характеру, які тісно пов'язані з нормами, що регулюють здійснення спадкових прав;

- наукове положення про те, що об'єктом спадкового правовідношення не можуть бути культурні цінності, які не підлягають приватизації – нерухомі археологічні об'єкти (пам'ятки археології) та пов'язані з ними рухомі речі, що мають археологічну цінність;

- наукове судження про те, що суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, формують: спадкоємці, відказоодержувачі, виконавці заповіту, кредитори та боржники спадкодавця;

- твердження про те, що на спадкоємців культурних цінностей як суб'єктів спадкового правовідношення покладено такі обов'язки: відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем; відшкодувати моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем, за наявності рішення суду, ухваленого за життя спадкодавця; сплатити неустойку (штраф, пеню), яка була присуджена судом кредиторів зі спадкодавця за життя спадкодавця; відшкодувати розумні витрати, які були здійснені одним із них або іншою особою на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця; обов'язками за договором оренди житла з викупом, які мав спадкодавець;

- наукове судження про те, що охорона спадкового майна, до якого належать культурні цінності, здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів і кредиторів спадкодавця з метою збереження його до

прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

Також, в роботі дістало подальший розвиток:

- обґрунтування того, що спадкове право і право власності як інститути цивільного права, об'єктом регулювання яких є культурні цінності, опосередковують динаміку правовідносин у сфері охорони культурної спадщини, що ґрунтуються на засадах як приватного, так і публічного права;

- положення про те, що елементами спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, слід вважати: а) суб'єктів правовідношення – спадкоємців, які наділені відповідними правами й обов'язками; б) об'єкт правовідношення – те, з приводу чого це правовідношення виникає, – культурні цінності та права на них; в) зміст правовідношення – права й обов'язки суб'єктів правовідношення;

- наукове судження, згідно з яким до переліку особистих паперів, пов'язаних з історією сім'ї, доцільно включати ордени й медалі, дипломи, грамоти, атестати, фотографії, ікони, фонограми голосів померлих членів сім'ї тощо. Моральний аспект належності цих та інших схожих паперів має превалювати над їх міноюю вартістю;

- висновок про те, що спадкування творів літератури, науки й мистецтва опосередковується переходом до спадкоємців автора: 1) права власності на матеріальний об'єкт (полотно, книга, нотний запис тощо), у якому твір літератури, науки чи мистецтва знайшов своє зовнішнє вираження; 2) майнових прав автора й інших осіб, які мають виключне авторське право; 3) особистих немайнових прав автора, які тісно пов'язані з майновими.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного Т.М. Мартинюк дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.
Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих

положень і висновків дисертаційної роботи Т.М. Мартинюк не викликають суттєвих зауважень.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях здобувачки. Висновки дисертаційної роботи викладені авторкою чітко, коректно і логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації ґрунтуються на висновках дослідження.

Дисертаційне дослідження Т.М. Мартинюк ґрунтується на положеннях Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Плану дій з реалізації стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується різними способами. Так, було проведено літературний аналіз, тобто була ретельно проаналізована література, яка вже існує у цій області дослідження. Автор показує, що її дослідження базується на попередніх дослідженнях і теоріях, і вказує, в чому саме її робота вносить новий внесок. Автором даної роботи чітко описано методи, які вона використовує в дослідженні, і обґрунтовує їх вибір. В роботі використовуються докази, аргументи, та логічні розрахунки для підтримки своїх наукових положень, надаються конкретні приклади і інші підтвердження аргументації. Проводиться порівняння своїх результатів і висновків з результатами і висновками інших досліджень. Це допомагає визначити, в чому полягає унікальність даної роботи і як доповнюються

попередні дослідження.

Отже, результати дисертації Т.М. Мартинюк, винесені на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Встановлюючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, авторка підходить до їхньої деталізації обґрунтовано та логічно, визначаючи наступні:

– визначити стан наукового розроблення та методологію дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

– вивчити правову природу спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

– встановити особливості культурних цінностей як об'єктів спадкового правовідношення;

– виокремити суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

– проаналізувати зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

– розглянути особливості спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів;

– з'ясувати специфіку здійснення прав учасників спадкового правовідношення, одним з елементів якого є об'єкти інтелектуальної власності у вигляді культурних цінностей;

– визначити особливості охорони прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

– розробити пропозиції з удосконалення цивільного законодавства України в контексті правового регулювання інституту спадкування культурних цінностей.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мету роботи досягнуто.

Високий рівень виконання поставленого наукового завдання забезпечено належною методологією дослідження. Зокрема, *діалектичний* метод пізнання дав змогу розглянути правову природу спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, й виокремити його елементи. Використання *порівняльно-правового* методу надало можливість здійснити порівняльний аналіз положень вітчизняного та зарубіжного спадкового законодавства. *Герменевтичний* метод сприяв виявленню суперечностей у понятійному апараті в контексті правового регулювання спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності. За допомогою *формально-догматичного* методу вдалося сформулювати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України, що регулює відносини у сфері спадкування культурних цінностей. Важливе значення мали антропологічний та аксіологічний методи, завдяки використанню яких вибудовано філософсько-світоглядні основи дослідження. За допомогою системно-структурного методу розмежовано правові категорії «здійснення» і «захист» спадкових прав.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані дисертанткою у роботі висновки й пропозиції вже впроваджено в освітній процес академії, про що свідчить акт впровадження, наданий в якості додатку до дисертаційної роботи. Так, з акту впровадження результатів дисертації Т.М. Мартинюк в освітній процес НАВС вбачається, що наукові праці Т.М. Мартинюк містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ при викладанні відповідних навчальних дисциплін, а також були використані в науково-

дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Т.М. Мартинюк має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Анотація у стислій формі надає загальну характеристику дисертаційного дослідження та тезово представляє основні науково-практичні та теоретичні положення, що у ньому містяться. Анотація дисертації ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження, викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробленості, визначено зв'язок із науковими програмами, планами, темами, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів наукового дослідження та надано інформацію щодо апробації дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові й методологічні засади дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» складається з двох підрозділів та утворює теоретичне підґрунтя представленого дисертаційного дослідження.

У даній частині роботи авторка визначає теоретико-методологічні засади дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності. Констатується, що дослідний інтерес до проблем, пов'язаних зі спадковим правовідношенням, об'єктом якого є культурні цінності є доволі значним та багатоаспектним. Ці проблеми, попри наявність дисертаційних, монографічних досліджень, вивчено недостатньо, і це зумовлює необхідність дослідження цивільно-правового аспекту культурних цінностей як об'єктів

спадкування, що сприятиме розробленню та впровадженню нових механізмів регулювання спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності.

Авторка звертає увагу на те, що спадкове право і право власності як інститути цивільного права, об'єктом регулювання яких є культурні цінності, опосередковують динаміку майнових й особистих немайнових відносин культури, охоплюючи засади як приватного, так і публічного права.

Авторка дослідила правову природу спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності. Нею акцентується увага на тому, що спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, вирізняється специфікою форми та змісту. Специфіка форми спадкового правовідношення знаходить свій вияв в особливостях метода правового регулювання. З огляду на форму, основним класифікатором спадкового правовідношення є принципи взаємодії між його суб'єктами, відносини між якими ґрунтуються на засадах юридичної рівності. Адже, якщо засади рівності з правовідношення вилучити, його структурний тип докорінно змінюється – і воно втрачає свою цивільно-правову природу.

Звертається увага на те, що особливості правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, полягають у тому, що їх набуття і відчуження відбувається на підставі правочинів, з огляду на особливості правового режиму речей як об'єктів культури.

Проаналізувавши положення Закону України «Про охорону культурної спадщини», авторка дійшла висновку, що правові норми цього Закону не спрямовані на правове регулювання відносин, що ґрунтуються на засадах юридичної рівності їх суб'єктів. Тому, зазначається, що джерелом регулювання спадкових цивільних відносин цей Закон не є.

Елементами спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, авторка вважає:

- 1) суб'єктів правовідношення – спадкоємців, які наділені відповідними правами й обов'язками;

2) об'єкт правовідношення – це те, з приводу чого правовідношення виникає, – культурні цінності та права на них;

3) зміст правовідношення – права й обов'язки суб'єктів правовідношення.

Авторкою сформовано своє визначення, що таке «спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності». Його авторка визначає як урегульоване нормами спадкового права суспільне відношення, що виникає на підставі складного юридичного факту – відкриття та прийняття спадщини, вирізняється наявністю спеціального суб'єктного складу, виникає щодо специфічного об'єкта спадкування – культурних цінностей, зміст якого становлять загальні та спеціальні спадкові права й обов'язки.

У розділі 2 «Елементи спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» в межах трьох підрозділів розкриваються особливості культурних цінностей як об'єктів спадкового правовідношення. Зазначається, що культурні цінності як об'єкти спадкування – це предмети зовнішнього світу, за допомогою яких можуть бути задоволені матеріальні потреби спадкоємця. Задоволення духовних інтересів спадкоємця в кожному конкретному випадку зумовлено наявністю художньої, історичної, етнографічної та наукової цінності таких об'єктів. Оцінюючи культурну цінність як об'єкт цивільного правовідношення, авторка зазначає, що не можна відокремлювати матеріальний об'єкт культури від його духовної складової. Саме в такому поєднанні культурна цінність є об'єктом правовідношення. Без такої складової, як духовність, об'єкт правовідношення перестане бути об'єктом відносин культури, якщо сутність морального чи естетичного ідеалу виявляється у вимогах нескінченного вдосконалення, то стати об'єктом правовідношення ідеал не може, адже виявлення суб'єктивних прав можливе лише в тих випадках, коли суб'єктивне право виникає з приводу зовнішніх цінностей, «матеріалізується» в них. Тому зазначений у законі такий об'єкт як моральний та естетичний ідеал не можна розглядати ні як складову спадкового правовідношення, ні як об'єкт цивільного правовідношення загалом, хоча ідеал може слугувати категорією, за допомогою якої оцінюють об'єкт, що претендує

на визнання його культурною цінністю. Це засіб оцінювання зазначеного об'єкта.

Авторка стверджує, що культурні цінності через свою природу (звичаї, традиції тощо) не можуть перетворитися на майнові об'єкти і є складовими лише духовної спадщини народу, не можуть бути об'єктом цивільно-правових спадкових відносин.

Авторкою виокремлюється суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності. Зазначається, що спадкоємцями культурних цінностей за заповітом можуть бути: фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини; юридичні особи; інші учасники цивільних відносин, визначені в ч. 2 ст. 2 ЦК України (держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права). Суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, формують: спадкоємці, відказоодержувачі, виконавці заповіту, кредитори й боржники спадкодавця, органи державної влади та місцевого самоврядування.

Авторка виділяє потенційних спадкоємців і фактичних. Зазначається, що потенційні спадкоємці наділені низкою спеціальних спадкових прав, як-от: право бути повідомленими про відкриття спадщини; право отримати відповідні роз'яснення нотаріуса щодо передбачених для них законом дій для переходу від статусу потенційного спадкоємця до реального; право ознайомитися зі змінами заповіту та зі спадковою справою; право ознайомитися зі складом спадщини; право звернутися до нотаріуса із заявою про необхідність вжиття заходів для охорони спадкового майна; право вжити заходів щодо охорони спадкового майна, а також бути присутніми під час вчинення цього нотаріального провадження; право відмовитися від спадщини з вказівкою (або без такої) на чийсь користь; право прийняти спадщину; право використати судову процедуру для доведення власного права на отримання спадщини.

Фактичні спадкоємці як суб'єкти спадкового правовідношення

наділяються такими спеціальними спадковими правами: правом прийняти спадщину або відмовитися від неї; правом відкликати відмову від прийняття спадщини; правом одержати свідоцтво про право на спадщину та вносити до нього зміни; правом на виділення частки в натурі; правом на відшкодування шкоди; правом на призначення виконавця заповіту; правом на оскарження дій виконавця заповіту тощо.

Авторкою проаналізовано зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності. На думку авторки, поняття «перехід спадкових прав та обов'язків» потребує певних уточнень. Якщо до складу спадщини належать лише ті права й обов'язки, які мав за життя спадкодавець, то відбувається їх перехід. Якщо ж права й обов'язки виникли лише внаслідок смерті спадкодавця, то про перехід їх за спадкуванням не йдеться. За таких умов права й обов'язки не переходять від спадкодавця до спадкоємців, а виникають у спадкоємця за іншими обставинами.

У розділі 3 «Особливості спадкового правовідношення під час здійснення та охорони заповідальних розпоряджень, спадкування особистих паперів та об'єктів права інтелектуальної власності» розглянуто особливості спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів. Зазначається, що до заповіту може бути включено як права заповідача на заповідальний відказ, так і покладання на спадкоємця інших обов'язків. Основна відмінність таких дій полягає в тому, що на спадкоємця покладено обов'язок немайнового характеру, а на виконавця заповідального відказу – майнового.

Авторкою з'ясовано специфіку здійснення прав учасників спадкового правовідношення, одним з елементів якого є об'єкти інтелектуальної власності у вигляді культурних цінностей. Звертається увага на те, що твори літератури, науки й мистецтва вирізняються всіма ознаками, які притаманні культурним цінностям (унікальністю, задоволенням духовних потреб людей, є результатом творчої діяльності людини), на них, зокрема, поширюється правовий режим культурних цінностей.

Авторкою визначено особливості охорони прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності. Зазначається, що сукупність юридичних фактів, необхідних для виникнення спадкового правовідношення та вчинення дій, пов'язаних з охороною спадкового майна, становить фактичний юридичний склад охоронного спадкового правовідношення. Авторка доводить, що охорону майна майбутнього спадкоємця до відкриття спадщини можна вважати неюрисдикційною формою охорони майна власника. Такий спосіб охорони реалізує здебільшого безпосередньо власник або охоронець на підставі договору охорони. На думку авторки, охорона спадкового майна – це діяльність уповноважених на це органів чи посадових осіб, що спрямована на забезпечення збереженості спадщини з метою запобігання її пошкодженню, знищенню чи незаконному вилученню. Зазначається, що охорону спадкового майна, у складі якого є культурні цінності, здійснюють в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів і кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

У результаті проведеного дослідження запропоновані та сформульовані пропозиції з удосконалення цивільного законодавства України в контексті правового регулювання інституту спадкування культурних цінностей.

Після кожного розділу та наприкінці дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк наводяться висновки, які відповідають завданням та меті роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну аргументацію, характеризуються високим рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 269 найменувань на 25 сторінках та включає публікації як у вітчизняних, так і у зарубіжних виданнях.

Варто зазначити, що кожен розділ дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк має свою наукову значущість, слугує науковим підґрунтям для наступної частини роботи, що в результаті утворює цілісне дослідження, яке є підґрунтям для вирішення практичного завдання – підвищення ефективності

спадкування культурних цінностей.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Т.М. Мартинюк відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк можуть бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування та проведення досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання, які на нашу думку, потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. Моделюючи, наприклад, можливість наділення спадкоємця правом позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини та право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням в тому ж порядку і на тих же підставах, дисертантка не окреслює в чому саме може виявитися загроза такого знищення чи пошкодження, так само не називаючи в чому саме можуть полягати дії (бездіяльність) відказоодержувача. Зокрема, можна припустити, що такі дії можуть носити, і як правило, носять протиправний характер. Це в свою чергу впливає на кваліфікацію діяння, і на ступінь відповідальності відказоодержувача.

Таким чином, хотілося б почути на захисті відповідь, які критерії мають бути покладені в основу рішення про скасування заповідального відказу, і яким чином таке скасування вплине на подальшу долю (юридичну та фактичну) культурної цінності, яка є предметом заповідального відказу.

2. Досліджуючи питання щодо спадкування культурних цінностей, які є об'єктами права інтелектуальної власності, авторка закономірно посилається на відповідне законодавство, і зокрема, на Закон України «Про авторське право і суміжні права» (№ 2811-IX від 01.12.2022 року), і в списку використаних джерел зазначається саме нова (чинна) редакція закону. Норми, на які посилається авторка в дисертаційному дослідженні відповідають чинній редакції названого Закону та відповідають його змісту. Однак, є певна невідповідність, яка стосується нумерації правових положень закону. Так, наприклад, визначаючи перелік об'єктів права інтелектуальної власності, авторка зазначає не ст. 6, а вказує ст. 8 (стор. 139 дис.). Ведучи мову про право спадкоємців захищати авторство на твір та протидіяти його перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, дисертантка вказує – ст. 29, натомість необхідне посилання на ст. 32 (стор. 133, 150, 151 дис.). При цьому, змістовно матеріал викладений правильно, згідно норм, закріплених у Законі України «Про авторське право і суміжні права», і жодним чином не впливає на положення і висновки, до яких дійшла авторка в ході дослідження. Таким чином маємо суто технічну помилку, яка не впливає на результати дослідження. Вважаю, що дисертант зможе аргументувати технічність такого недоліку.

Разом з тим, висловлені зауваження у переважній більшості є результатом авторської побудови роботи, за своїм характером є переважно дискусійними, носять характер побажань та в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації і не відносяться до основних, концептуальних положень дисертації. Окремі з наведених дискусійних питань можуть бути корисними дисертанту для вирішення досліджуваних проблем в майбутніх працях.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень

академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Т.М. Мартинюк на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Мартинюк Тетяни Миколаївни на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, що в своїй сукупності є суттєвими для розвитку науки цивільного права і мають як теоретичне, так практичне значення.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка – Мартинюк Тетяна Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент**

Валентина МИРОНЕНКО